

**Referat wygłoszony w dniu 23 X 2023 r. na posiedzeniu
Komisji Orientalistycznej Oddziału PAN w Krakowie**

dr Agnieszka Staszczuk

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

Wydział Filozoficzny

Instytut: Katedra Porównawczych Studiów Cywilizacji

e-mail: agnieszka.staszczuk@uj.edu.pl

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5223-6969>

**Obfitość i płodność. Przedstawienia związane z ochroną
potomstwa w dawnych Indiach**

Referat prezentuje główne analizy i wnioski opublikowanej w tym roku książki (<https://wuj.pl/ksiazka/abundance-and-fertility#oprawa-miekk>) poświęconej obiektom kultury wizualnej powstałym w Indiach północnych. Okres wybrany do analizy - przełom er oraz pierwsze wieki n.e. - jest postrzegany w tym regionie jako sprzyjający rozwojowi wielokulturowego środowiska, co bezpośrednio przekłada się na różnorodność wierzeń i tworzonych na ich potrzeby wizerunków. W części z nich widać bezpośrednio powiązania z tematyką obfitości i płodności rozumianych jako dbałość o zasoby człowieka w życiu doczesnym. Celem moich badań było ukazanie, jak zachowane do naszych czasów rzeźby (głównie tabliczki wotywnie) mogą posłużyć nam do odtworzenia światopoglądu społeczności, która je wytworzyła. W wystąpieniu skupiam się na najważniejszych typach wizerunków i scen kojarzonych z funkcją ochrony dzieci. Omawiane są one jako wizualne dowody wiary w siły nadprzyrodzone, które mogły zapewnić wsparcie kobietom z różnych klas społeczno-ekonomicznych w okresach stresu psychicznego (ciąża, poród i połów, choroba dziecka). W zależności od wielkości rzeźby spełniały różne funkcje: większe przedmioty można było instalować w sanktuariach, a mniejsze przenosić z miejsca na miejsce, zapewne także poza przestrzeń o ściśle sakralnej funkcji. Świadczą o tym zarówno fragmenty w literaturze nawiązujące do przygotowań kobiety do porodu, jak i kultywowane do czasów współczesnych rytuały (szczególnie w Bengalu). W przypadku tego rodzaju wizerunków, ważnym jest więc ukazanie nie tylko wierzeń (w tym medyczno-rytualnych zabiegów), jakie mogły stać u

podstawy ich wytworzenia, ale także tła społeczno-kulturowego. Stosowane w kulturze wizualnej Indii symbole i sposoby przedstawiania istot nadprzyrodzonych powiązanych z płodnością, obfitością i bogactwem stanowią jedynie część prezentowanej analizy a zarazem tworzą niezbędny kontekst dla głównych bóstw ochronnych. Grupę tę tworzą: Ekanamśa, Hariti, Naigamesza, Matriki, Szaszthi oraz Skanda. Zostały one wybrane do analizy przede wszystkim ze względu na ich funkcje ochronne bądź konieczność ich prześlągania w celu odsunięcia zagrożenia od dzieci czy brzemiennych kobiet. Dlatego także kulturowe przekazy na temat poczęcia, ciąży i porodu są ważnym punktem odniesienia dla omawianych postaci. Środki ochronne zostały opisane w literaturze źródłowej, głównie o charakterze medycznym, ale także w tekstach różnych tradycji religijnych. Istotne było więc podejście interdyscyplinarne i stworzenie możliwych punktów wyjścia w pracy interpretacyjnej z wizualnym materiałem opartych na relacji obiektu z użytkownikiem, postrzeganiu obiektu jako medium, efektu procesu symbolizacji jednostkowej czy też kolektywnej. Ponadto ważna była potencjalna funkcja takich wytworów kultury w zmaganiu się z różnymi wyzwaniami, przeciwnościami losu. W tym przypadku nie należy zapominać, że istoty nadprzyrodzone interferują z bardzo materialną i przyziemną sferą, lecz jasne jest, że bez ich wsparcia, zmagania z przeciwnościami losu mogą być dużo trudniejsze. Moim celem była prezentacja tych obiektów tak blisko człowieka, jak to tylko możliwe, więc z perspektywy codziennych potrzeb, zainteresowania posiadaniem potomstwa oraz chęci zapewnienia mu bezpiecznego i zdrowego rozwoju. W konkluzji pochylić się trzeba przede wszystkim nad emocjami matek. Strach przed utratą dziecka, jego chorobą dawniej i dziś, mógł i może towarzyszyć przez cały okres ciąży, a zwłaszcza w czasie porodu. Z racji ścisłego powiązania samego psychicznego nastawienia oraz pozytywnego myślenia z utrzymaniem zdrowia, szczęśliwym rozwiązaniem, mocy takich wspomagających bóstw nie można lekceważyć. Aby moc bóstwa była odpowiednia, należy stworzyć mu mocny wizerunek. Wówczas oddziaływanie na psychikę użytkownika będzie skuteczne.

Literatura (wybrana)

- Agrawala, P.K. (1984) *Goddesses [sic!] in Ancient India*, Delhi: Abhinav Publications.
- Agrawala P.K. (1983) *Mithuna. The Male-Female Symbol in Indian Art and Thought*, New Delhi: Munshiram Manoharlal Publishers Pvt. Ltd.
- Agrawala V.S. (1948) *Mathura Museum Catalogue. Part II. Brahmanical Images in Mathura Art*, Lucknow: U.P. Historical Society.
- Agrawala V.S. (1963) *Mathura Museum Catalogue. Part III. Jaina Tirthankaras and Other Miscellaneous Figures, including bas-relief*, Varanasi: Prithivi Prakashan.
- An English Translation of the Sushruta Samhita with a Full and Comprehensive Introduction, Additional Texts, Different Readings, Notes, Comparative Views, Index, Glossary and Plates*, Vol. III Uttara-Tantra (1916), ed. Bhashagratna K.K.L., Calcutta: S.L. Bhaduri, B.L.
- Apte V. M. (1954) *Social and Religious Life in the Grihya Sutras*, Bombay: The Popular Book Depot.
- Bawa S. (2013) *Gods, Men and Women. Gender and Sexuality in Early Indian Art*, New Delhi: DK Printworld.

- Beit-Hallahmi B., Argyle M. (1997) *The Psychology of Religious Behaviour, Belief and Experience*, London and New York: Routledge.
- Belting H. (2010) *Obraz i kult. Historia obrazu przed epoką sztuki*, Gdańsk: słowo/obraz terytoria.
- Bhattacharyya N.N. (2005) *Ancient Indian Rituals and Their Social Contents*, New Delhi: Manohar.
- Dalal A.K. (2016) *Cultural Psychology of Health in India. Well-being, Medicine and Traditional Health Care*, New Delhi: Sage Publications.
- Desai D. (red.) (2013) *Art and Icon. Essays on Early Indian Art*, New Delhi: Aryan Books International.
- Freedberg D. (2005) *Potęga wizerunków. Studia z historii i teorii oddziaływania*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego
- Gill S. (2000) *Phantasmic Anatomy of the Statues of Mathurā*, New Delhi: Munshiram Manoharlal Publishers.
- Harper K.A. (1989) *The Iconography of the Saptamatrikas. Seven Hindu Goddesses of Spiritual Transformation*, Lewiston New York: E. Mellen Press.
- Jacobsen K.A., Aktor M., Myrvold K. (red.) (2014) *Objects of Worship in South Asian Religions. Forms, Practices, and Meanings*, London: Routledge.
- Joshi N.P. (1972) *Catalogue of the Brahmanical Sculptures in the State Museum Lucknow. Part I*, Lucknow: The State Museum.
- Kiepuszewski Ł., Czekalski S., Bryl M. (red.) (2018) *Obrazy mocne - obrazy słabe. Studia z teorii i historii badań nad sztuką*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Kilborne B., Langness L.L. (red.) (1987) *Culture and Human Nature. Theoretical Papers of Melford E. Spiro*, Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Krishnaraj M. (red.) (2010) *Motherhood in India. Glorification without Empowerment?*, New Delhi: Routledge.
- Leslie J. (red.) (1991) *Roles and Rituals for Hindu Women*, London: Pinter Publishers.
- Maitra J. (red.) (1995) *Medical Science in Ancient India*, Calcutta: University of Calcutta.
- Mann R.D. (2012) *The Rise of Mahāsena. The Transformation of Skanda-Kārttikeya in North India from the Kuṣāṇa to Gupta Empires*, Leiden-Boston: Brill.
- Ohnuma R. (2012) *Ties That Bind. Maternal Imagery and Discourse in Indian Buddhism*, Oxford-New York: Oxford University Press.
- Olivelle P. (2006) *Between the Empires: Society in India 300 BCE to 400 CE*, Oxford: Oxford Scholarship Online.
- Quintanilla S.R. (2007) *History of Early Stone Sculpture at Mathura, ca. 150 BCE-100 CE*, Leiden-Boston: Brill.
- Sharma A. (red.) (2005) *Goddesses and Women in the Indic Religious Tradition*, Leiden-London: Brill.
- Sharma P.V. (red.) (1992) *History of Medicine in India. From Antiquity to 1000 A.D.*, New Delhi: Indian National Science Academy.
- Smith F.M. (2006) *The Self Possessed. Deity and Spirit Possession in South Asian Literature and Civilization*, New York: Columbia University Press.
- Srinivasan Meth D. (red.) (1989) *Mathurā. The Cultural Heritage*, ed., American Institute of Indian Studies, New Delhi.
- Timalsina S. (2015) *Language of Images. Visualization and Meaning in Tantras*, New York: Peter Lang.
- Vats. S., Mudgal S. (red.) (1999) *Women and Society in Ancient India*, Faridabad: Om Publications.
- Wangu M.B. (2003) *Images of Indian Goddesses. Myths, Meanings and Models*, New Delhi: Abhinav Publications.
- Zysk K.G. (2017) *Religious Medicine. The History and Evolution of Indian Medicine*, New York: Routledge.